

HENRI BRUNING SCHRIJFT OVER:

Voorbarige Vrede

Men kan tegen de democratie protesteeren, omdat men, politiek of maatschappelijk, haar outcast werd, d.i. haar niet over de territoriale grenzen gejaagde „emigrant”. Men kan tegen de dictatuur protesteeren, omdat ze eenige persoonlijke genoegens (op politiek of maatschappelijk gebied) in de war stuurde. Men kan in verzet geraken tegen de Kerk, omdat men in een bepaalde particuliere aangelegenheid zijn zin niet kreeg („en de anderen wél!”). Elk stelsel maakt nu eenmaal onvermijdelijk zijn slachtoffers, precies zoo als elk badseizoen zijn aantal drenkelingen oplevert. Maar een protest verneem ik toch liever van „buitenstaanders”, die geen reden hebben voor kleine persoonlijke rancunes, wier protest het protest is van een overtuiging „terzij de horde” en (tot op zekere hoogte) terzijde van zichzelf, die niet in hun persoonlijke piezertjes gedupeerd en getroffen werden en (misschien ook daarom) niet dadelijk klaar staan den baarlijken duivel in hun tegenstander aan het werk te zien.

Alle wereldschokkende gebeurtenissen, d.w.z. alle stroomingen, die zich in het twistgeding der wereld konden laten gelden (katholicisme zoowel als protestantisme, socialisme zoowel als communisme, dynastiek nationalisme zoowel als imperialistisch nationalisme en sociaal nationalisme) zijn, op zijn minst genomen, uitingen van den goeden wil van den mensch d.i. van zijn constructieve, scheppende levens-wil; in alles strijdt de menschheid om gestalte, vorm te geven aan haar leven, om de verschijningsvorm van haar bestaan te doen beantwoorden aan haar beste (altijd moeizaam-verworven) overtuigingen, aan overtuigingen die al evenmin willekeurig ontstaan als in wezen een nihilistische vernietigingswil zijn. Bij dergelijke wereldschokkende gebeurtenissen is niet slechts sprake van een „goeden” (subjectief goeden!) maar ook van een sterken, sterk-gerichten levens-wil. Het is niet slechts zoo, dat in elke „dwaling” een kern van waarheid leeft, maar ook zoo, dat deze kern met dynamische kracht bewustzijn werd vooraleer zij wereld-schokkend d.i. het aanvallen „waard” kon worden. Een dwaling, die bestreden wordt en de gemoeieren beroert, heeft gestalte d.i. duurzaamheid gekregen, en dit is slechts mogelijk indien zij een positieve levenswaarde bevat. Een gedachte die geen waardevol positief element vertegenwoordigt, brengt het niet zoo ver, — eenvoudig omdat de levenswil van den schependen mensch er niet op reageert.

Dit alles is niet bedoeld als een proloog op de sancta tolerantia, doch slechts om te zeggen, dat ik, als neutraal waarnemer, van dien baarlijken duivel eenigszins mijn bekomst heb gekregen, en zoo ook van de schaduwen van morgen (en overmorgen) en meer bepaald van dat romantisch-piëtistisch gehijg, dat de huidige wereld (met haar rechtvaardigheid en haar cultuur) alleen maar aan massa-wanen, massa-vergoding, machtsbezetenheid en soortgelijke anarchismen ten onder dreigt te gaan. Het valt mij steeds moeilijker dit standpunt (waar het niet het voor de hand liggend gezwets is van de profiteurs van een bepaald systeem) anders te zien dan als ofwel de verblinde en verbitterde rancune van gedupeerden, ofwel het laatste machteloze protest van lieden, die, niet in staat de positieve waarden te herkennen welken in onzen tijd, evenals in elken anderen tijd met elkander slaags raakten, hun tijd slechts kunnen verstaan als den vooravond van een uitzichtlooze, verbijsterende catastrofe, als een pandemonium van de meest infernale en meest inferieure hartstochten; als het protest dus van die onmachtigen en versomberden die altijd aan den onderkant van een wereldgebeuren leven, en die ook in elken anderen tijd, waarin een bestaande en vertrouwde „orde” aan het wankeelen raakte, slechts de komst van den baarlijken duivel zouden hebben gezien.

Het is dan ook geenszins verwonderlijk, dat deze houding — deze houding der zwakken en onmachtigen — zoo vaak gepaard gaat met een terugrijpen naar een kleine broze levenswaarde, waarin men te hardnekkiger en redelooser gelooft naarmate men het schokkend gebeuren van den eigen tijd slechts zag als de reddeloze revolve van duivelen en duisterlingen. Dit terugrijpen naar een aller-elementairst levensgoed is de bekentenis van een niet-weten, een niets-meer weten (en ook niets geweten hebben). Men trekt zich terug van dezen tijd, zooals men zich uit elken anderen tijd zou hebben teruggetrokken; men redt zichzelf met een klein, laatst houvast, men isoleert zich op een stil eilandje, omspeeld en omspoeld vaak van de zachte glans eener berusting die geen wrok meer wil kennen, maar dat toch het tegendeel is van datgene waarvoor het wil doorgaan. Want het is een vlucht, waartoe slechts ónmacht doemde, en niet een verovering, een laatste wijsheid. Dit eiland wordt een benauwend en verstikkend gebied zoodra men het, met al zijn stille glansen inclus, als zoodanig doorziet, of anders gezegd: zoodra die exodus gepaard gaat met een ellendig bleek en triviaal beeld van die verbijsterende wereld welke tot dien exodus bewoog.

„Wat brengt de dag van morgen?” Men weet het niet. Leck Fischer weet het ook niet (evenmin als wij trouwens). Maar als de angst voor dat „morgen” hem in de keel zit, dan komt dit stellig ook, omdat hij slechts een aftrekseltje verstaat van hetgeen de dag van heden is. De dag van heden fixeert hij in het reilen en zeilen van een kleinen geestelijken middenstand, en het beeld ervan is grauw en triest en monotoon als een moeras in den herfst, een wereld slechts van welhaast beweginglooze ontbinding. Men bevindt zich hier niet in de branding van een tijd, maar in een verre kreek waar de branding nog slechts een trage, lauwe strooming verwekt, een schamel heen en weer spoelen van onwelriekend water en gehavend drijfhout. Hoezeer dit beeld het beeld is van zekere milieus in dezen tijd, men heeft toch nergens het gevoel met dezen tijd „in contact te staan”, integendeel: men heeft voortdurend de gewaarwording precies even ver aan dezen tijd voorbij te gaan als die milieus dat doen — die er één van de vele producten van zijn. — Maar die milieus zijn somber: moedeloos en ontmoedigend, en zoo ook de wirwar van gebeurtenissen die in dit boek¹⁾ werd opgeteekend. — Maar zie, daar is dan een mensch „die het leven nog leven wil,” en er wordt ons gesuggereerd, dat hij tenslotte ook „het leven” vindt. Maar wát vindt hij? Een eilandje. Een eilandje terzijde van het leven. En wat

behelst dit eilandje? De liefde tusschen man en vrouw, de vrede en het feest der zinnen. En wat verovert hij daarmee? Datge waarvan wij een boek lang zagen, dat het tot stof tusschen vingers verging, dat het niét „het leven” was..... — Vandaar: ik sprak van een terugrijpen naar een allerelementairst levensgoed en een redeloos geloof daarin.

„Ik heb geen bed voor je, m'n kind”²⁾ is eveneens een zieleklemmen aan een laatste houvast, dat redding moet beteekene uit een reddeloos-ontrederde wereld, waar slechts duivels regeert. In dit boek breekt die glimlach door, welke geen wrok meer kennen, die een schoone verworvenheid schijnt, een geloof in het ondanks alle vernedering. — Maar wat behelst deze glimlach? Een afwijzen van den tijd waarin wij leven, en waarin niets waarvol, alleen veel afzichtelijks plaatsgrijpt, en de terugkeer naar elementair levensgoed, in dit geval: het zegevierend moederschap: het getimmerde bed voor het kind. Hetgeen beteekent: wij laten probleem schieten en ontkennen voorloopig, dat het verworven precies zoo'n probleem is.

Laat ons wat minder naar „verklaarde gezichten” verlangen, en laat ons er vooral niet in gelooven. Het is een duikboot-manoeuvere beneden den zeespiegel, d.w.z. beneden ónze werkelijkheid.

HENRI BRUNING

¹⁾ Geautoriseerde vertaling uit het Deensch, van Dr. Annie Postnug, Zuid-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, Den Haag.

²⁾ door Maria Gleit; vertaling van Nico Rost en Mevrouw Vuerna Berkhout. — De vertalingen van beide besproken boeken zijn alle opzichten voortreffelijk.